

Kaukolan kansallispukuperinnettä

Kaukolaisilla on vaalittavanaan mahtava kulttuuriperintö kansallispuvuissaan. Ihailtavia ovat esivanhempiemme taidot ja kauneudentaju, jotka ansaitsevat arvostuksemme.

Kaukolassa kansanpuvut säilyivät pitkään vanhoillisina ja niitä käytettiin yleisesti vielä 1860-luvulla. Niissä oli perinteitä jopa esihistorialliselta ajalta. Uusia piirteitä omaksuttiin kansanpukuun vähitellen, irrallista liiviä eli tankkia alettiin käyttää tummien vyötäröhameiden kanssa. Perukirjat 1780–1810 luvuilta kertoivat vaatteiden runsaudesta ja monipuolisuudesta. Erityisen paljon vaateluetteloissa on mainittu paitoja ja huntuja. Kaukolan kansanpuvut erosivat naapurialueiden puvuista.

Magnus von Wright on maalannut Kaukolassa kansanpukuja 1860-luvulla. Hänen maalauksistaan voi nähdä, miten pukuja käytettiin. Kansallismuseoon kerätyistä pukujen osista on voitu selvittää, millaisia kaukolaisten vaatteet olivat. Kansallispuvut perustuvat kansanihmisten vaatteisiin.

Kaukolan naisen kansallispuvun mallin kokosi ja piirsi U. T. Sirelius jo vuonna 1921. Kaukolan kansallispuku on ollut yksi Suomen suosituimmista kansallispuvuista. Moni Kaukolan puku on kulkenut arvokkaana perintönä seuraaville sukupolville, jolloin sillä on lisäksi tunnearvoa.

Kaukolan kansallispuvusta on tarkistettu malli, joka on koottu Suomen Kansallispuvukoneuvoston toimesta vuonna 1990. Tarkistustyön pohjana käytettiin Sireliuksen 1921 kokoamaa mallia sekä vanhimpia Kaukolasta löydettyjä kansanpukuja. Tarkistustyö tehtiin Helmi Vuorelman aloitteesta. Perinteisen kansallispuvun valmistus pyrittiin saamaan entistä tarkemmin vastaamaan Kaukolan kansanpukuperinnettä. Kansallispuvukoneuvoston tutkimusten mukaan valmistettiin kansallispuvusta kansanomaisia esikuvia vastaava mallipuku, jonka kansallispuvukuraati tarkisti ja hyväksyi. Kansallispukuun lisättiin huntu sykeröineen, palmikot, sukat ja paulakengät, sarkaviitta sekä vetopoimutettu hame, joka voi olla sininen tai luonnonmusta. Molemmat Kaukolan naisen kansallispuvut ovat arvokkaita pukuja.

Kaukolassa kansanpukujen arvokkaimmat hameet tehtiin kokovillaisesta luonnonmustasta, joskus tummansinisestä vanutetusta kankaasta. Halvemmat hameet olivat yleensä puolivillaisia ja väriltään tummanharmaita. Kaikki hameet olivat uutena vetopoimuttamalla laskostettuja. Helmaa reunusti kelta-punainen nauha tai joskus punainen punos.

Kaukolan 1990 tarkistetun kansallispuvun hame on tummansinistä tai luonnonmustaa villakangasta. Se on helmaan asti vetopoimuttaen laskostettu. Sinisen hameen helmassa on punainen villanyöri eli koittana ja mustan hameen helmassa kelta-punainen pirtanauha. Hame on runsas, ulottuen nilkkoihin. Kansallispuvussa vuodelta 1921 hame on laskostettu.

Kaukolan kansallispuvun paita on alasellinen. Yläosa on tehty kapeasta kankaasta ja miehustan toiseen sivuun on lisätty kangaskaitaleet, jotka on yhdistetty toisiinsa olkavarren päältä luonnonvärisellä nyytingillä eli nyplätyllä pitsillä. Poimutetut hihansuut

on reunustettu kangaskaitaleella. Paidan pääntie on pieni ja pyöreä, sen etuhalkio suljetaan soljella.

Irralliset liivit eli tankit tulivat Kaukolassa käyttöön vasta 1800-luvulla. Villakan-kaisten, tavallisimmin tummansinisten liivien koristeena oli villalankakirjontaa, punaisesta punoksesta tehtyjä koristeita, keltaisia ja punaisia tupsuja ja "hopeankarvaisia" nappeja. Vyötärön yläpuolella oli kiinnittimenä valettu vaskinen tai metallilangasta tehty hakaspari, joka oli ommeltu punaisten verkkatilkkujen päälle. Kooltaan liivi oli niukka, että paidan rintamus jäi reilusti näkyviin ja niin lyhyt, että se ulottui juuri ja juuri vyötärölle ja paita vilkkui tankin ja hameen välistä.

Kansallispuvun liivi on tummansinistä täysvillakangasta tai verkaa. Vuori on luonnonväristä pellavapalttinaa. Koristeena on Kaukolalle tyypilliset tupsut, napit ja villalankakoristeet. Pääntiellä on säämiskäkaitale punaisella villalangalla kirjottuna. Tarkistetun puvun liivi on malliltaan suora, puvussa vuodelta 1921 liivi on vartalonmyötäinen. Hopeanväriset napit voivat olla aitoa hopeaakin.

Kaukolassa käytettiin 1800-luvun alussa valkeita nyplätyin pitsein eli nytyingein koristeltuja esiliinoja. Myöhemmin esiliinat olivat kokonaan valkoisia. Esiliinan pitkät nauhat riippuivat takana melkein hameen helmassa. Nauhan päissä oli villalangasta tehdyt sormenpään kokoiset tupsut.

Kansallispuvun esiliina on valkoista pellava- tai puolipellavapalttinaa. Esiliinan helma on koristeltu nytyinkipitseillä, joista välipitsi on kirjottu sinisillä ja punaisilla polvekeraidoilla. Helman pitsien välissä on kangaskaistale, johon on ommeltu tai kudottu punaisia raitoja.

Pienet tytöt kulkivat Kaukolassa ennen hiukset hajallaan. Pyhäisin punainen nauha eli pinteli sidottiin pään ympäri. Varttuneemmat tytöt pitivät pyhinä kapeaa tinanastoin somistettua verkanauhaa eli säppäliä, joka ulottui pään ympäri. Ripille päässeillä tytöillä oli pyhäisin päässä sykeröt. Nämä tehtiin kiertämällä ohimoiden yläpuolella kasvavat hiukset pirtanauhalla kankeiksi piiskoiksi, joista muodostettiin rengas päälle. Sykeröiden päät kiinnitettiin toistensa juureen nauhalla, joka riippui pitkän selkää. Sykeröiden ympärille voitiin laittaa silkkinauha ja tinanastainen säppäli.

Kansallispuvun kanssa tytöt käyttivät päässään punaista silkkinauhaa ja varttuneemmat tytöt punaverkaista säppäliä.

Kun tyttö meni naimisiin, pantiin läksiäisissä hänen päähänsä sykeröiden päälle huntu. Se oli hienointa pellavapalttinaa, mitä kotona osattiin tehdä. Huntu oli niin suuri, että siihen tarvittiin puolitoista piedintä eli kankaan leveyttä. Kankaat yhdistettiin toisiinsa ompelemalla hulpioiden väliin kuviollinen yhdistävä reikäommel eli "väli", siten saatiin huntuun lisää leveyttä. Huntu laskostettiin pienille laskoksille ennen päähän sitomista.

Kansallispuvun kanssa aikuiset naiset käyttivät valkoista pellavakankaista laskostettua huntua. Perinteen mukaisesti pukeuduttaessa huntu sidotaan irtosykerön päälle, mikä puolestaan kiinnitetään hiuksiin.

Kaukolassa käytettiin ennen sukkia kirkkomatkalla ja juhlissa. Arkisin oltiin avojo-
loin tai suojattiin pohkeita sukanvarsilla. Kansallispuvun sukat ovat valkoiset puuvilla-

tai villasukat, jotka kiinnitetään polven alapuolelta nauhalla. Kansannaisen jalkineina oli luonnonnahanväriset yksipohjaiset paulakengät, jotka nahkahihnalla kiinnitettiin jalan ympäri. Käytettiin myös mustia pohjattuja kenkiä. Siten kansallispuvun kanssa voidaan käyttää paulakenkiä tai mustia nauhakenkiä.

Päällysvaatteena Kaukolan naiset käyttivät ennen pitkiä tai lyhyitä hihallisia sarkaviittoja, kylmimpään aikaan turkkeja. Räättäli teki viitat lampaanmustasta sarasta ja koristeli ne säämiskällä, napeilla ja nyöreillä. Kiinnittimenä oli hakaspari. Kansallispuvun viitta on pitkä. Se ulottuu polven tienoille. Vanhoillinen leikkaus perustuu suorakulmioihin ja väljyyttä antaviin kiiloihin. Sivukiilojen yläpäässä on säämiskävahvistus eli rohkamo. Viitan reunoja kiertää punainen villanyöri eli koittana. Viitan oikeaa reunaa koristaa yhdeksän ”hopeankarvaista” sileää nappia ja vasenta reunaa nyörisomisteet. Suunniteltua viittaa ei ole vielä valmistettu eikä tarkistettu.

Kaukolan miehen kansallispuku

Kaukolan miehen kansallispuvussa housut ja takki on luonnonruskeaa sarkaa. Takki on väljätkö ja vuoriton, se on muualta paitsi kauluksesta reunustettu koittanalla eli punaisella villanyörillä. Siinä on pystykaulus, kauluksen kulmissa ja sivuhalkioiden juuressa on lankatupsut. Takin taskut ja hihansuut on reunustettu ruskealla nahalla ja taskusuut on koristeltu keltaisella ja punaisella kirjailulangalla.

Liivi on mustaa villakangasta. Kaulus ja taskut on reunustettu säämiskällä. Muualta se on reunustettu punaisella koittanalla. Liivi suljetaan vaskisella koukkulukkoisella soljella, jonka alla on säämiskätilkut.

Valkoinen paita on pääntiestä hieman poimutettu ja kauluksellinen. Paidan sepalus suljetaan pienellä hopeisella soljella. Miehen päähine on leveälierinen korkeapesäinen huopälääppä, pesän juurta kiertää leveä musta samettinauha, jossa on kuusi tinasolkea.

Jalkineina ovat luonnonnahan väriset upokkaat, joiden varren sisään housun lahkeet sidotaan tai sitten mustat yksinkertaiset kengät. Sukat ovat harmaat tai valkoiset.

Lähteistä koonnut Kirsti Salomaa

Lähteet:

Toini-Inkeri Kaukonen, Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut
U. T. Sirelius, Suomen kansallispuvut I ja II 1921 ja 1922
Ritva Somerma, Kaukolan naisen kansallispuku
Sylvi Kauhanen, Kaukolan vanhaa pukuloistoa, Kaukola-kirja 1953

Kuvauksissa olivat: Kirsti Salomaa, Auli Lehtimäki, Ritva Koskimäki, Sini Kujala ja Aimo Pessi